

تأثیر به کارگیری الگوی تفکر خلاق «رانکو و چاد» بر مهارت‌های مدیریتی

دانشجویان پرستاری

مریم مقیمیان^۱، راضیه امینی

چکیده

مقدمه: تفکر خلاق در به کارگیری دانش و مهارت‌های علمی و حرفه‌ای نقش مهمی دارد. شیوه‌های تفکر می‌تواند مهارت‌های مختلفی از جمله ظرفیت‌های تصمیم‌گیری را توسعه دهد.

هدف: هدف از این پژوهش، تعیین تأثیر به کارگیری الگوی تفکر خلاق «رانکو و چاد» بر مهارت‌های مدیریتی دانشجویان پرستاری بوده است.

مواد و روش‌ها: پژوهش حاضر یک مطالعه نیمه تجربی با طراحی دو گروه قبل و بعد می‌باشد. مداخله، به کارگیری الگوی تفکر خلاق «رانکو و چاد» در کارآموزی مدیریت پرستاری بود. نمونه‌گیری به روش غیراحتمالی بر روی ۶۰ نفر از دانشجویان ترم هشتم کارشناسی پرستاری (ورودی سال ۸۶) دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف آباد در سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹ صورت گرفت. مداخله طی دوره کارآموزی در مدت یک نیمسال تحصیلی انجام شد. نمونه‌ها به صورت تصادفی به دو گروه ۳۰ نفره آزمون و شاهد به طور مساوی تقسیم شدند. ابزارهای گردآوری داده‌ها، مقیاس سنجش تفکر خلاق پیتر هانی و فرم ارزشیابی مهارت‌های مدیریتی در کارآموزی بر اساس روش بارس بودند. پایایی این ابزارها با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ به ترتیب ۰/۸۵ و ۰/۹۵ بود. با به کارگیری آزمون‌های تی مسبق، تی زوجی و آزمون همبستگی به تجزیه و تحلیل داده‌ها توسط نرم افزار SPSS16 پرداخته شد. سطح معناداری کلیه آزمون‌ها کمتر از ۰/۰۵ در نظر گرفته شد.

یافته‌ها: در گروه آزمون میانگین نمرات مهارت‌های مدیریتی بعد از مداخله نسبت به قبل به طور معناداری افزایش یافت ($P < 0/001$). میانگین نمرات مهارت‌های مدیریتی در گروه شاهد نیز قبل و بعد از آزمون به طور معنادار افزایش نشان داد ($P = 0/004$). به عبارت دیگر، دو گروه در دو مرحله قبل ($P = 0/08$) و بعد ($P = 0/13$) از مداخله دارای تفاوت معنا دار نبودند. البته میانگین نمرات خلاقیت در دو گروه در مرحله قبل معنادار نبودند ($P = 0/405$) ولی بعد از مداخله تفاوت آنها معنادار شده بود ($P = 0/004$). بین نمرات تفکر خلاق و مهارت‌های مدیریتی هم در گروه آزمون بر خلاف گروه شاهد رابطه معنا دار مشاهده شد ($r = 0/360, P = 0/01$).

نتیجه‌گیری: این مطالعه نشان داد اگر چه آموزش تفکر خلاق می‌تواند تفکر خلاق را بهبود بخشد ولی بروز رفتارها یا مهارت‌های مدیریتی دانشجویان نیازمند زمان بیشتری است؛ بنابراین پیشنهاد می‌شود دست‌اندر کاران آموزش پرستاری، در به کارگیری این الگو در برنامه‌ریزی‌های درس‌های نظری و عملی بطور همزمان توجه بیشتری مبذول نمایند تا اثر بخشی آن بیشتری داشته باشد.

کلمات کلیدی: الگوی تفکر خلاق «رانکو و چاد»، دانشجوی پرستاری، مهارت‌های مدیریتی

■ مؤلف مسؤول: مریم مقیمیان

مری پرستاری، دانشکده پرستاری و مامایی،
دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف آباد، اصفهان
آدرس: m-moghimian@iaun.ac.ir

راضیه امینی

مری پرستاری، دانشکده پرستاری و مامایی،
دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف آباد، اصفهان

فصلنامه
افق پرستاری

سال اول، دوره اول، شماره اول

بهار ۱۳۹۱

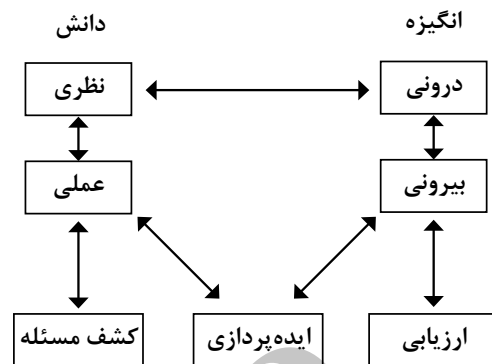
■ مقدمه

که زمان زیادی را به مهارت‌های تبیین مسئله اختصاص دهند؛ زیرا اهمیت آن کمتر از حل مسئله نیست و در آن از انگیزه‌های بیرونی برای پرورش انگیزه‌های درونی استفاده می‌شود. آنها تأکید داشتند که انگیزه، به فرآیند شناختی و فراشناختی مانند تشخیص بستگی دارد (۴).

در طرح ملی آموزش عالی آمریکا در سال ۲۰۰۱، اشاره شده است که در دنیای فعلی، الگوی عمومی تعلیم و تربیت در حال تغییر از آموزش برای اشتغال و استخدام است. این امر نیازمند آن است که نهادهای آموزشی، افرادی را پرورش دهند که توانایی تشخیص، حل مسئله و تصمیم‌گیری با استفاده از تفکر انتقادی و خلاق را داشته باشند (۶). در بررسی متون فارسی، پرورش ندادن تفکر خلاق و انتقادی در دانشجویان کارشناسی پرستاری، علت ناتوانی کارشناسان پرستاری در به کارگیری آموخته‌هایشان در محیط‌های واقعی و ناتوانی آنان در جایگاه مدیران پرستاری در ابعاد دانش و عملکرد مدیریتی ذکر شده است (۷ و ۳) و کسب خودباوری حرفه‌ای را مهم‌ترین عامل در تجربه و یادگیری تصمیم‌گیری بالینی دانسته‌اند (۸). مطالعات نشان می‌دهند که پیچیدگی مسائل قانونی، حرفه‌ای و آموزشی که پرستاران امروزه با آن روبرو هستند، ایجاب می‌کند تا پرستاران مهارت‌های کافی را جهت اخذ تصمیمات بالینی کسب نمایند و تأثیر تصمیم‌گیری‌های پرستار بر وضعیت بیمار غیر قابل انکار است (۹). در همین راستا برخی مطالعات به استفاده از رویکردهای مبتنی بر آموزش‌های واقعی و عینی تر، تفکر انتقادی، مشکل‌گشایی و باز اندیشی در جهت بهبود فرآیند یادگیری تأکید نموده‌اند (۱۰). یانگ و پاترسون (۲۰۰۶) نیز استفاده از روش‌های سنتی آموزش پرستاری را زیر سؤال برده‌اند و بیان نموده‌اند که این روش‌ها موجب فراموش شدن دروس می‌گردند و برای جهان کنونی بی‌فایده‌اند. آنها می‌افزایند این روش‌ها برای آموزش حل مسئله و تصمیم‌گیری بالینی کارایی کافی ندارند؛ بنابراین آموزش پرستاری باید با تکامل روشهای آموزشی دانشجو محور موجب توسعه یادگیری حل مسئله، مهارت‌های گروهی، خلاقیت و بهبود اعتماد به نفس حرفه‌ای شود (۱۱). پژوهش‌ها، پیوسته تئوری با بالین را موجب بالابردن احساس خودباوری و توان خلاقیت در تصمیم‌گیری بالینی می‌دانند و اظهار داشته‌اند بین یادگیری‌های نظری و کار بالینی هماهنگی لازم وجود ندارد (۱۲). از آنجا که هدف از کارآموزی مدیریت پرستاری این است که دانشجویان در کنار رفتارهای مراقبتی، چگونگی مدیریت امور بخش و بیماران را تجربه نموده و برای نقش سرپرستاری آماده شوند و با توجه به موارد

هدف‌نهایی آموزش پرستاری، کسب تبحر بالینی است که شامل مهارت‌های شخصی، حرفه‌ای، نگرش‌ها و ارزش‌های ضروری برای ورود به سیستم مراقبتی بهداشتی می‌باشد (۱). امروزه پرستاری نیازمند آموزش مهارت‌هایی است که با کمک آن و همراه با توسعه علم و فناوری به پیش برود. از این رو نیاز به پرورشی احساس می‌شود که بتواند با تفکر خلاق با مشکلات روبرو شده و به حل آن بپردازد؛ چرا که دیدگاه متفاوت باعث عملکرد متفاوت می‌شود و اگر ما بخواهیم خلاقانه عمل کنیم باید خلاقانه فکر کنیم (۲). دانشجویان پرستاری امروز و مدیران پرستاری فردا با شناخت ویژگی‌های مدیران خلاق، راهکارهای تقویت خلاقیت و آگاهی از میزان خلاقیت خود می‌توانند از حداکثر توانمندی‌های فکری، ذهنی و عقلی در جهت پویایی مراکز درمانی بهره‌گرفته و از طریق ایجاد، پرورش و کاربردی نمودن خلاقیت، جسارت علمی، انتقادگری، انتقادپذیری و روحیه پژوهشی را در کارکنان تقویت کنند. یک مدیر خلاق قادر به حل عقلائی و خلاقانه مشکلات است. این به معنای بهبود بخشیدن به تعریف مشکل یعنی تشریح مشکلات و شفاف‌سازی ساختار مسائل است. در این میان ترس از شکست و انتقاد، عدم اعتماد به نفس، تمایل به هم‌رنگی با جماعت و عدم تمرکز ذهن از اصولی‌ترین موانع حل خلاقانه مشکلات از سوی یک مدیر خلاق و هوشمند به شمار می‌آید (۳). جهت رفع این موانع، سیستم آموزش پرستاری و مربیان پرستاری در ارتقاء مهارت تصمیم‌گیری بالینی و بروز خلاقیت در تصمیم‌گیری، در دانشجویان پرستاری و آماده‌سازی آنان برای محیط بالین و ایفای نقش سرپرستاری نقش بسزایی دارند و آموزش تصمیم‌گیری خلاق به ویژه در کارآموزی مدیریت پرستاری که بروز رفتارها و مهارت‌های مدیریتی در حد سرپرستاری از دانشجویان مورد انتظار است، اهمیت ویژه‌ای پیدا می‌کند. در الگوی تفکر خلاق رانکو و چاد (۱۹۹۵) که تحقیقات زیادی را در زمینه‌های مختلف علوم، برانگیخته است، منظور از تفکر خلاق، نوعی تفکر است که منجر به دیدگاه‌های جدید، رویکردهای نوظهور، دور‌نماهای تازه و راه‌هایی برای فهم و درک اشیا و موقعیت‌ها می‌شود و بر اهمیت دانش، آگاهی و انگیزه در ایجاد تفکر خلاق تأکید دارد. دانش نظری اطلاعات ساده‌ای است که تفکر خلاق با آن درگیر می‌شود و دانش عملی، تفکری راهبردی است که رانکو و چاد از آن به عنوان توانایی فراشناختی یاد می‌کنند. بررسی رانکو و چاد حاکی از آن است که انگیزه در تفکر خلاق، به خصوص انگیزه درونی دریافت مسئله، اهمیت دارد و به مربیان پیشنهاد می‌کند

نمودار ۱: نمودار تفکر خلاق رانکو و چاد (۱۹۹۵) (۵)

پیشگفت، مطالعه حاضر با هدف تعیین تأثیر به کارگیری الگوی تفکر خلاق بر مهارت‌های مدیریتی دانشجویان پرستاری انجام شد تا به قدرت خلاقیت و توانایی‌های دانشجویان در فرایند عملکرد سطح بالا در چارچوب نظریه رانکو و چاد توجه شود و مناسب‌ترین شیوه کمک آموزشی جهت ارتقاء توانمندی حرفه‌ای در جهت توجه به اهمیت تصمیم‌گیری دانشجویان در بالین شناسایی و ارزشیابی شود.

■ مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر یک پژوهش نیمه تجربی با طراحی دو گروهی قبل و بعد می‌باشد که مداخله، به کارگیری الگوی تفکر خلاق رانکو و چاد در کارآموزی مدیریت پرستاری می‌باشد. با استفاده از نمونه‌گیری غیر احتمالی ۶۰ نفر از دانشجویان کارشناسی پرستاری ورودی سال ۸۶ (ترم هشتم) دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف آباد در سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹ و طی دوره کارآموزی در مدت یک نیم‌سال تحصیلی مورد مطالعه قرار گرفتند. گروه شاهد نیز همزمان وارد کارآموزی شده و در دو گروه آزمون و شاهد مریی کارآموزی یکسان بود. نمونه‌های پژوهش را دختران تشکیل می‌دادند که به دلیل شرایط پذیرش دانشجویان در این دانشگاه بوده است. دانشجویانی که واحد درس کارآموزی مدیریت خدمات پرستاری را اخذ نموده، بهیار نبودند و در طول دوره کارآموزی و کارگاه‌های مربوطه غیبت بیش از حد مجاز نداشتند، در مطالعه شرکت کردند. معیارهای خروج از مطالعه شامل افرادی بود که به طور کامل در کارگاه‌ها شرکت ننموده، غیبت بیش از حد مجاز در کارآموزی داشتند، بهیار بوده و یا درس را اخذ ننمودند. در ابتدا با کسب اجازه از کمیته اخلاق دانشکده پرستاری و مامایی، دانشجویانی که واجد معیارهای ورود به مطالعه بودند فرم رضایت شرکت در پژوهش را امضا نمودند. نمونه‌ها به صورت تصادفی به دو گروه ۳۰ نفره تجربی

و شاهد به طور مساوی تقسیم شدند. از مقیاس سنجش تفکر خلاق که از کتاب مجموعه پرسشنامه برای مرییان روابط انسانی، نوشته پیترو هانی تهیه شده (۱۳) و چک لیست پیش آزمون سنجش مهارت‌های مدیریت جهت بررسی همسانی گروه‌ها در ابتدای دوره کارآموزی استفاده شد. پرسشنامه تفکر خلاق ۱۲ زوج عبارت دارد که دانشجویان باید از هر زوج عبارت، یکی را که بیشتر به رفتارشان نزدیک است، علامت بزنند. برخی از این گویه‌ها شامل: «ترجیح می‌دهم در مورد عقاید و نظرات با سایر افراد در گروه بحث و جدل نمایم. ترجیح می‌دهم نظراتم را به تنهایی مورد ملاحظه و بررسی قرار دهم. بر این باورم که معمولاً برای مسائل و مشکلات یک راه حل که بهترین راه است، وجود دارد. بر این باورم که برای بسیاری از مسائل و مشکلات راه حل‌هایی متفاوت که ارزش‌های برابر دارند، وجود دارد.» می‌باشد. پایایی ابزار را ذهبیون در سال ۲۰۰۹ در پایان نامه کارشناسی ارشد خود با ضریب آلفا کرونباخ ۰/۸۵ مورد تأیید قرار داده است (۱۴). چک لیست مهارت‌های مدیریتی، به صورت خود گزارش دهی بود. این چک لیست شامل عملکرد مهارت‌های مدیریتی است که مشتمل بر ۶۰ گویه است و بر اساس اهداف آموزش مدیریت پرستاری تنظیم شده است. برخی از گویه‌های آن در مهارت‌های عمومی و ویژه مدیریتی شامل: «- هر روز صبح تعداد بیماران را کنترل و در برگه آمار روزانه بیماران ثبت می‌کند. - در هر شیفت تعداد تخت خالی را کنترل و ثبت می‌کند. - بیماران را با نام خانوادگی و با تشخیص پزشکی می‌شناسد. - فهرستی از مشکلات بخش را تهیه می‌کند. - علل ایجاد کننده هر مشکل را لیست می‌نماید. - راه‌حل‌های موجود برای حل هر مشکل را ارائه می‌نماید.» می‌باشد. پایایی این چک لیست، در مطالعه امینی و همکاران در سال ۲۰۰۵ تأیید و مورد استفاده قرار گرفته است (۱۵) (I=0/83).

دوره کارآموزی مدیریت دانشجویان پرستاری به مدت ۱۸ روز پیاپی (بجز روزهای تعطیل) در شیفت صبح ارائه می‌شود. دانشجویان در گروه‌های ۱۰ نفره این کارآموزی را انجام می‌دهند و سیستم دارای یک مربی است که در هدایت و سرپرستی، نظارت، آموزش و ارزشیابی این دانشجویان نقش دارد. دانشجویان پرستاری در هفته اول با بخش و وظایف محوله آشنا شده، سپس هر هفته به ترتیب در نقش‌های سرپرستار، همکار اصلی سرپرستار و پرستار شاغل وظایف محوله را انجام می‌دهند. همسانی نمونه‌ها در دو گروه از نظر سن، جنس، وضعیت تأهل، سابقه کار و معدل ترم قبل بررسی شدند. در گروه آزمون، دانشجویان به شش زیر گروه تقسیم شده و الگوی تفکر

ارزشیابی رفتارهای مدیریتی، قالبی است که توسط بارس معرفی شده است (۱۶ و ۱۵). بنابراین، در طول دوره کارآموزی بر اساس این قالب، معیارها ارزشیابی گردید. این معیارها به دو بخش رفتارهای ویژه مدیریتی، شامل عملکردهایی که دانشجو را برای پذیرش نقش مدیریتی سرپرستار و یا پرستار شیفت و اقدامات اجرایی مرتبط با آن آماده می‌نماید و مهارت‌های عمومی مدیریت که مدیران در اداره بخش از آن استفاده می‌نمایند، تفکیک شده است. با توجه به این که در کارآموزی مدیریت پرستاری، مربی به همراه سرپرستار در امر آموزش دانشجو سهیم است و سرپرستاران نیز به طور مستقیم بر عملکرد دانشجویان تأثیر می‌گذارند، معیارهای تدوین شده در قالب دو فرم ارزشیابی مخصوص مربی و ویژه سرپرستار طراحی گردیده است؛ بدین ترتیب، سرپرستاران ۳۰٪ ارزشیابی و مربیان ۷۰٪ نمره ارزشیابی کارآموزی را به عهده دارند. هر یک از گویه‌ها در چهار رتبه ضعیف (۰)، متوسط (۱)، خوب (۱/۵) تا عالی (۲) طراحی و نمره‌گذاری شده‌اند. با توجه به این که فرم ارزشیابی مذکور بر مهارت‌های مشکل‌گشایی و حل مسئله تأکید دارد، جهت این مطالعه انتخاب گردید. روایی و پایایی این ابزار در مطالعات متعددی سنجیده شده و پایایی با ضریب آلفا کرونباخ ۰/۹۵ در ثبات درونی، قابلیت ابزار در سنجش عملکرد دانشجو را مورد تأیید قرار داده است (۱۶ و ۱۵). جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزار SPSS16 استفاده گردید و با استفاده از شاخص‌های آماری و جداول، به توصیف متغیرهای مورد مطالعه پرداخته شد. سپس با استفاده از آزمون تی مسبق و زوجی و آزمون همبستگی به تجزیه و تحلیل داده‌ها پرداخته شد. سطح معنا داری کلیه آزمون‌ها برابر ۰/۰۵ در نظر گرفته شد.

■ یافته‌ها

در دو گروه ۸۵٪ نمونه‌ها 23 ± 5 سال داشتند. ۹۰٪ مجرد و ۱۰٪ سابقه کار نداشتند. ۴۵٪ آنها در هر دو گروه، دارای معدل خوب (۲۰-۱۷) بودند و آزمون‌های آماری کای دو، فیشر و تی مستقل، همسانی گروه‌ها را از نظر مشخصات دموگرافیک نشان دادند ($P < 0/05$). دامنه نمره تفکر خلاق دانشجویان قبل از کارآموزی در گروه شاهد بین ۵ تا ۱۱ و در گروه آزمون بین ۵ تا ۱۲ در نوسان بود. میانگین نمرات تفکر خلاق قبل از کارآموزی در دو گروه تفاوت معناداری نداشت ($P = 0/405$)؛ اما بعد از کارآموزی میانگین نمرات تفکر خلاق به طور معنادار افزایش یافت ($P = 0/004$) (جدول شماره ۱). اکثر دانشجویان ۸۳/۳۵٪ در گروه شاهد بعد از مداخله سطح مهارت‌های مدیریتی آنان در حد متوسط بود ولی در گروه آزمون اکثر

خلاق در مدت ۵ جلسه ۲ ساعته به صورت یک جلسه قبل از شروع کارآموزی، چهار جلسه به فواصل چهار روز یک بار در طی کارآموزی آموزش داده و تمرین شد. در هر جلسه کارگروهی، به هم اندیشی و کشف مسائل، ایده‌پردازی و ارزیابی آنها و بحث و بررسی پیرامون موضوع پرداخته شد.

در این مطالعه از الگوی تفکر خلاق رانکو و چاد که نمودار انجام کار آن شرح داده شد، استفاده گردید (۵). در راستای مرحله ارائه دانش نظری الگوی مذکور، در جلسه اول کار گروه، ابتدا مباحث مربوط به الگوی تفکر خلاق شامل تعریف، قوانین، شناخت و موانع آن به شیوه سخنرانی بیان گردید. جهت تدریس ساختار الگو از کامپیوتر و وایت برد نیز استفاده شد. سپس با هدف تمرکز بر مرحله انگیزه درونی و بیرونی مطرح شده در الگو، شرح چند سناریوی فرضی موجود در بخش‌هایی که محل ارائه کارآموزی بود به هر گروه داده شد و از آنها خواسته شد تا بر اساس انگیزه و تمایل گروهی و ارزیابی‌های لازم بعد از حضور در بخش، برای جلسه دوم کارگروه یکی را انتخاب کنند. پس از انتخاب موضوع، در جلسه دوم در مورد سناریوهای فرضی انتخاب شده توسط گروه‌ها، بحث و اظهار نظر شد و دانش و اطلاعات آنها در زمینه علت ایجاد مشکل و تبعات حاصله از آن در راستای اهداف بیمارستان ارزیابی گردید. در مرحله بعد، با ارائه راهنمایی، از آنها خواسته شد در راستای اجرای مرحله کشف الگو، برای جلسه بعدی، با برگزاری جلسات گروهی و هم‌اندیشی با هدایت سرگروه، مشکلات موجود در آن سناریو را کشف و با بررسی ریشه آنها در محیط، به ایده پردازی جهت حل آن پرداخته و ایده‌های مختلف حل مشکل را توسط سرگروه در فرصت اختصاص داده شده در کارگروه بعد، ارائه نمایند. در جلسه سوم، هدف اجرای مرحله ایده پردازی در الگوی مورد نظر بود. ایده‌های حل مشکلات موجود در هر سناریو توسط سرگروه‌ها بیان و به بحث گذاشته شد. چالش‌ها و موانع مشخص گردید تا برای جلسات بعدی با انجام بررسی‌های بیشتر در زمینه قابلیت اجرایی بودن ایده در محیط، بهترین ایده توسط هر گروه مشخص گردد. در دو جلسه پایانی، با بحث پیرامون ایده‌ها، اطلاعات جمع‌بندی و بهترین ایده اعلام گردید و پس از هماهنگی و توجیه مسئولین بخش‌ها توسط مربی، هر گروه از دانشجویان موظف به اجرای آن ایده در محل کارآموزی خود شدند. در ارزیابی مهارت‌های مدیریتی دانشجویان در دوره کارآموزی، برای مشخص کردن عملکردها و رفتارهای قابل مشاهده و مبتنی بر خلاقیت و نیز اندازه‌گیری میزان صلاحیت آنها لازم بود از قالب معتبری استفاده شود. یکی از مناسبترین قالبها برای

جدول ۱. مقایسه میانگین نمرات تفکر خلاق دانشجویان قبل و بعد از مداخله در دو گروه

تفکر خلاق	میانگین (X)	انحراف معیار (S)	آزمون تی (t)	مقدار (P)	گروه شاهد	
					قبل از کارآموزی	بعد از کارآموزی
شاهد	۵/۸۶۵۲	۲/۱۵۷۶۶	۰/۸۲۵	۰/۴۰۵	قبل	۱۵/۵(۱/۸)
	۶/۱۰۴۵	۲/۱۲۸۵			بعد	۱۷/۲۳(۲/۱)
شاهد	۵/۸۶۵۲	۲/۱۵۷۶۶	۳/۱۳	۰/۰۰۴	قبل	۱۵/۵(۱/۸)
	۸/۱۰۶۷	۴/۱۳۰۷			بعد	۱۷/۲۳(۲/۱)

جدول ۳. مقایسه میانگین مهارت‌های مدیریتی دانشجویان دو گروه در قبل و بعد از مداخله

گروه شاهد		گروه آزمون	
قبل	بعد	قبل	بعد
۱۵/۷(۲/۵)	۱۷/۲۳(۲/۱)	۱۵/۵(۱/۸)	۱۹(۳/۳)
(P= 0/004, t=3/14)		(P<0/001 ,t= 4/15)	
آزمون اختلاف میانگین‌ها: t=3/20 P=0/005			

جدول ۲. توزیع فراوانی مطلق و نسبی واحدهای پژوهش بر حسب «مهارت‌های مدیریتی» در دو گروه قبل و بعد از مداخله

گروه دانشجویان		شاهد				آزمون	
		قبل از کارآموزی		بعد از کارآموزی		بعد از کارآموزی	
فراوانی مطلق	فراوانی نسبی	فراوانی مطلق	فراوانی نسبی	فراوانی مطلق	فراوانی نسبی	فراوانی مطلق	فراوانی نسبی
۱	۳/۳۳	۴	۱۳/۳۲	۱۴	۴۶/۲۷	۲۵	۸۳/۳۵
۲۵	۸۳/۳۵	۲۵	۸۳/۳۵	۱۲	۳۹/۹۶	۵	۱۶/۶۵
۴	۱۳/۳۲	۱	۳/۳۳	۴	۱۳/۳۲	۰	۰
۳۰	۱۰۰	۳۰	۱۰۰	۳۰	۱۰۰	۳۰	۱۰۰
جمع							

جدول ۴. مقایسه میانگین مهارت‌های مدیریتی دانشجویان قبل و بعد از مداخله در دو گروه

قبل		بعد	
گروه آزمون	گروه شاهد	گروه آزمون	گروه شاهد
۱۹(۳/۳)	۱۷/۲۳(۲/۱)	۱۵/۵(۱/۸)	۱۵/۷(۲/۵)
(P=0/13 t= 0/32)		(P=0/08 t=1/44)	

۱۵/۵ بود که قبل بین دو گروه تفاوت معناداری نشان نداد ($P > 0/05$). بعد از به‌کارگیری الگوی تفکر خلاق رانکو و چاد در کارآموزی، میانگین نمرات مهارت‌های مدیریتی (مجموع ویژه و عمومی) در گروه آزمون به $3/3 \pm 19$ افزایش معنادار یافت ($P < 0/001$). میانگین نمرات در گروه شاهد نیز $2/1 \pm 17/23$ به دست آمد که آزمون آماری این افزایش را در دو گروه معنادار نشان داد ($P = 0/004$) (جدول شماره ۳)؛ عبارت دیگر، بعد از مداخله مهارت‌های مدیریتی دو گروه با هم تفاوتی نداشتند ($P = 0/13$) (جدول شماره ۴). البته در گروه آزمون به‌کارگیری الگوی تفکر خلاق در کارآموزی موجب افزایش بیشتر مهارت‌های مدیریتی در ابعاد مهارت‌های ویژه و عمومی مدیریت نسبت به گروه شاهد گردیده بود. بگونه‌ای که آزمون تی زوجی، اختلاف میانگین نمرات مهارت‌های مدیریتی قبل و بعد از به‌کارگیری الگوی تفکر خلاق رانکو و چاد در کارآموزی مدیریت پرستاری را در هر دو گروه

دانشجویان $83/35\%$ در سطح خوب مهارتی قرار داشتند (جدول شماره ۲).

میانگین نمرات مهارت‌های مدیریتی قبل از به‌کارگیری الگوی تفکر خلاق رانکو و چاد در کارآموزی مدیریت پرستاری در گروه شاهد $2/5 \pm 15/7$ و در گروه آزمون $1/8 \pm$

معنادار نشان داد ($P = 0/005$). (جدول شماره ۳).

آزمون همبستگی اسپیرمن نشان داد که بین نمرات تفکر خلاق و مهارت‌های مدیریتی در گروه آزمون رابطه معنادار وجود دارد ($r = 0/01$, $P = 0/360$). اما در گروه شاهد این رابطه معنادار نبود ($r = 0/1$, $P = 0/193$).

■ بحث

در مطالعه حاضر تأثیر به‌کارگیری الگوی تفکر خلاق «رانکو و چاد» بر مهارت‌های مدیریتی دانشجویان پرستاری بررسی گردید. یافته‌های به دست آمده نشان داد که هر دو گروه آزمون و شاهد در بررسی میانگین نمرات مربوط به مهارت‌های مدیریتی، نسبت به قبل از اجرای مداخله، تغییر مثبت معنی داری داشته‌اند. البته مقایسه تفاوت میانگین‌های قبل و بعد دو گروه معناداری آن را تأیید نموده است. این یافته‌ها حاکی از اثربخشی برنامه به‌کارگیری الگوی تفکر خلاق بر مهارت‌های مدیریتی دانشجویان پرستاری در گروه آزمون نبود. اما نتایج خوبی نشان داد که دو گروه از نظر رشد تفکر خلاق با یکدیگر متفاوت هستند. عبارت دیگر، آموزش خلاقیت توانسته نحوه تفکر خلاق را بهبود بخشد و متعاقباً هم مهارت‌های مدیریتی را ارتقاء داده است. اما بدلائل محدودیتهای موجود از جمله ماهیت و فرایند تبدیل «تفکر به عمل» در زمان اختصاص یافته به این مطالعه (۱۸ روز کار آموزشی) بروز رفتارهای / مهارت‌های مدیریتی در گروه آزمون نسبت به گروه شاهد معنا دار نبوده است.

البته مطالعات مشابه نیز نشان می‌دهند که آموزش خلاقیت قادر است سطح عملکرد ذهنی و شخصیتی افراد را برای کارکرد و انطباقی بهتر و بالاتر ارتقا دهد (۱۷). در تحقیقات کر و گاگیلاردی در سال ۲۰۰۶ مشخص گردید که به شرط رعایت شرایط انگیزشی و خلاق در آموزش و به کار بستن تمرینات مناسب، فنون فوق این قابلیت را دارند که بتوانند خیزش محسوس را در عناصر سیالی، انعطاف‌پذیری و ابتکار، در ذهن و شخصیت فرد به وجود آورند (۱۸). با استناد به این نتایج می‌توان ادعان داشت که دستاوردهای حاصله از این پژوهش با رعایت شرایط فوق منجر به برانگیختگی محسوس در عناصر خلاقیت گردیده که نمرات گروه آزمون، آن را آشکار نموده است. در پژوهش مشکلائی در سال ۲۰۰۴ نیز بیان گردید که هر چه ما مغز خود را بیشتر در مسیر سؤال، جستجو و تفحص، اختراع و خلاقیت قرار دهیم، میزان بهره‌وری خود را افزایش داده‌ایم و هر چه دروس، چالش بیشتری برای دانشجویان فراهم کرده و ذهن آنان را دائم درگیر حل مسائل گوناگون نمایند، به شکوفایی تفکر خلاق

آنان بیشتر کمک می‌کنند (۱۹) که با نتایج این مطالعه همخوانی دارد. در این راستا بر اساس دیدگاه ساخت‌گرایی اجتماعی ویگوتسکی می‌توان گفت، یادگیرندگان ایجاد کننده دانش خود هستند و آنها از طریق ایجاد معنای جدید بر تجارب قبلیشان یاد می‌گیرند (۲۰). نتایج حاضر نشان داد میانگین نمره مهارت‌های مدیریتی در گروه آزمون بیشتر بوده است. نتایج پژوهشی که در سال ۲۰۰۱ انجام شد، نشان‌دهنده تأثیر تفکر بر استدلال استقرایی دانشجویان پرستاری بود (۲۱) و نیز در پژوهش‌های مشابه تأثیر تفکر بر انگیزش و مکانیزم‌های خود تنظیمی مثبت ارزیابی شده است (۲۲)؛ بنابراین با درگیر شدن در بازاندیشی و تفکر، توانایی شناختی افراد رشد پیدا می‌کند.

بر اساس دیدگاه ساخت‌گرایی شناختی پیازه نیز می‌توان گفت که ساخت‌های ذهنی دانشجو و استاد از طریق مواجهه با یک مسئله واقعی در کلاس درس و تأمل و تفکر در مورد مسئله پیش آمده دچار حالت عدم تعادل شده و آن‌ها به تلاش فکری وادار می‌شوند تا با جستجوی اطلاعات و تبادل اندیشه و از طریق کنش متقابل در گروه‌های کوچک، افکار دیگران را تجربه کرده و ساختارهای فکری خود را که در ابتدا از چهارچوب داوری خود محورانه شکل گرفته بود، تغییر دهند. همچنین روش‌های تدریس مبتنی بر رویکرد ساخت‌گرایی بسیار مشوق تفکر خلاق هستند (۲۳) که این دیدگاه روند اجرایی الگوی تفکر خلاق رانکو و چاد و تأثیر آن بر رشد تفکر خلاق دانشجویان در مطالعه حاضر را مورد تأیید قرار می‌دهد. یافته‌ها در این مطالعه نشان داد که بین نمرات تفکر خلاق و مهارت‌های مدیریتی دانشجویان در گروه آزمون رابطه معناداری وجود دارد؛ به عبارتی با تمرکز بر استفاده از توانمندی‌های خلاق در پرستاری می‌توان مهارت‌های مدیریتی پرستار را که با تمرکز بیشتر بر مدیریت مراقبت از بیمار استوار است، ارتقا بخشید. در مطالعه آمنت در سال ۲۰۰۵ نیز بیان گردید که برنامه آموزش بالینی به منظور ارتقاء عملکرد حرفه‌ای باید روی مهارت‌های مدیریت مراقبت پرستار تمرکز یابد (۲۴). گالدول در سال ۲۰۰۵ صلاحیت پرستار در بعد مدیریت مراقبت را به عنوان یک فعالیت تصمیم‌گیری بالینی دانست که نیازمند مهارت‌های فراشناختی در تجزیه و تحلیل موقعیت‌های بالینی است و صلاحیت مدیریت مراقبت و یا هنر قضاوت بالینی به توانایی استفاده از تفکر خلاق در حل مسائل مراقبتی بیمار اطلاق می‌گردد (۲۵). در گاهی و سراجی در سال ۲۰۰۶ بیان داشتند مهم‌ترین شاخص‌هایی که توجه به آنها باعث می‌شود کارکنان احساس کنند محیط کار برایشان جذاب است، ارتقاء صلاحیت بالینی توسط مدیران به منظور

درهم آمیختن دانش و مهارت پرستار در ارائه مراقبت و حمایت مدیران است (۲۶). به نظر می‌رسد در دستیابی به شاخص‌هایی که در مطالعات پیشگفت بیشتر مورد تمرکز قرار گرفتند، آموزش شیوه‌های تفکر سطح بالا کمک کننده باشند؛ زیرا همگی محصول تغییر نوع تفکر و نگرش مدیران می‌باشند. بین میزان استفاده از تفکر خلاق در مهارت‌های مدیریتی و میانگین نمرات دانشجویان (معدل)، رابطه معناداری مشاهده نشد. اگر میانگین نمرات را به عنوان یک عامل پیشرفت تحصیلی در نظر بگیریم، مسئله به این صورت قابل تبیین است که آنچه آزمون‌های پیشرفت تحصیلی اندازه می‌گیرند با آنچه به عنوان خلاقیت انتظار می‌رود از لحاظ محتوا متفاوت است. بدیهی است که با آموزش‌های سنتی رایج در مراکز آموزشی ما، بین پیشرفت تحصیلی و خلاقیت رابطه‌ای مشاهده نشود.

در این مورد نتیجه تحقیق ما با نتایج تحقیق مرفاوی در سال ۲۰۰۱ همسو است (۲۷). از طرفی مشاهده می‌شود در مواردی که روش‌های آموزشی سنتی در حد بسیار خوب ارائه می‌گردد و دانشجویان با نمرات عالی فارغ‌التحصیل می‌شوند، در جامعه کاری خویش، فردی مفید، به آن شکلی که سیاست آن مجموعه می‌طلبد، ظاهر نمی‌گردد که این را می‌توان به معنای عدم توانایی توجه به خصوصیات خاص فردی و نیز عدم بهره‌گیری از توان خلاقیت آن فرد دانست که ناشی از فقدان آموزش مؤثر در این زمینه بوده است؛ زیرا روانشناسان معتقدند نحوه استفاده از قدرت تفکر خلاق به وسیله آموزش مهارت‌های خلاقیت میسر می‌گردد (۲۸). در بررسی رابطه بین تفکر خلاق دانشجویان و میزان تحصیلات والدین رابطه معنادار وجود نداشت. با وجود این که در صورت رشد و پرورش خلاقیت در دوران کودکی والدین تأثیری پایدار در تفکر خلاق آنان میان‌سالی خواهد داشت؛ اما افراد در مقاطع دانشگاهی مستقل‌تر عمل می‌کنند و کمتر تحت تأثیر القای خانواده هستند. این نتایج با مطالعه ذهبیون و همکاران همخوانی دارد (۱۳). بنا به نظریه رانکو و چاد انتظار می‌رود خلاقیت با عملکرد مرتبط باشد؛ بنابراین با توجه به محدودیت‌هایی که در این مطالعه وجود داشت؛ از جمله موانع بروز خلاقیت دانشجویان در محیط بیمارستان، محدود بودن سطح عملکرد و عدم آشنایی کامل وی با سیستم‌های قابل دسترس در بیمارستان و مدت کوتاه بکارگیری آن، پیشنهاد می‌شود مطالعات گسترده‌تری با حجم نمونه بیشتر و مدت مداخله طولانی‌تر و روش آموزش مبتنی بر حل مسئله در تبیین نقش تفکر خلاق در رده‌های مختلف پرستاری با توجه به حدود وظایف و عملکرد آنان انجام شود.

و عوامل مؤثر در ایجاد ارتباط بین شیوه‌های بازاندیشی، تفکر خلاق و تصمیم‌گیری بالینی با عمل به خصوص جهت گذر از تئوری به بالین با جزئیات بیشتری بررسی گردد. با توجه به مشهود شدن اثر آموزش به‌کارگیری تفکر خلاق بر نمره خلاقیت دانشجویان پرستاری در این پژوهش، می‌توان گفت مدرسان پرستاری می‌توانند در محیط‌های آموزشی با طراحی راهبردهای جدید و اثربخش آموزشی فرصت‌های مناسبی جهت رشد تفکر خلاق در دانشجویان فراهم کنند. از آنجا که تلاش جهت فعال و خلاق نمودن دانشجویان در فرایند یاددهی - یادگیری یکی از مهم‌ترین وجوه انتخاب شیوه آموزش در دانشگاه‌ها می‌باشد، لازم است تدابیری اندیشیده شود تا دانشجویان در طول دوره آموزش، عقاید خود را درباره موضوعهای مختلف به صورت منطقی ابراز نمایند و نحوه استدلال و مباحثه برای حصول به یافته‌های جدید را با هدایت مدرس تمرین نمایند. مسئولان و برنامه‌ریزان آموزشی نیز استفاده از راهبردهای خاص را جهت ارتقاء خلاقیت تأکید نمایند. همچنین عدم باور انگیزه آنان باید مورد توجه دست‌اندرکاران آموزشی قرار گیرد.

■ نتیجه‌گیری

این مطالعه نشان داد که اجرای برنامه طراحی شده بر اساس الگوی تفکر خلاق رانکو و چاد در بهبود تفکر خلاق دانشجویان می‌تواند راهنمای عملکردی مربیان قرار گیرد. دانشجویان پرستاری باید توانایی و دانش کافی جهت ایده‌پردازی در محیط‌های بالینی را در طول تحصیل کسب نمایند. مهارت تفکر خلاق در ایجاد توانایی مدیریت مراقبت از بیمار به طور مستقل نقش بسزایی دارد؛ بنابراین مدرسان دانشگاه‌ها در افزایش خلاقیت دانشجویان که زمینه‌ساز رشد توانمندی حرفه‌ای پرستاری آنان است، نقش مهمی دارند که این امر خطیر پیامد انتخاب شیوه یاددهی - یادگیری در دانشگاه‌ها می‌باشد. پیشنهاد می‌شود دست‌اندرکاران آموزش پرستاری، در به‌کارگیری این الگو در برنامه‌ریزی‌های درس‌های نظری و عملی بطور همزمان توجه بیشتری مبذول نمایند تا اثربخشی آن بیشتری داشته باشد.

■ تشکر و قدرانی

پژوهشگران مراتب تشکر و قدردانی خود را از ریاست و دانشجویان محترم پرستاری دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف آباد که در انجام این پژوهش با آنها همکاری نموده‌اند، اعلام می‌دارند.

■ References

- 1- Tornton R, Chapman H. Student voice in curriculum making. *Journals of nursing education*. 2000; 39(3):124-132.
- 2- Jackson C. *Systems Thinking: Creative Holism for Manager*, University of Hull, UK. 2005.
- 3- Sharefzade S. Creativity and Innovation in Nursing and Midwifery. A review of the field. [Internet]. [Cited April 2009]. Available from: <http://www.rasekhon.net/Article/show-26315.aspx>. [Persian]
- 4- Mes C K, Robert J S. *The Cambridge Handbook of Creativity*. Cambridge university press. 2010.
- 5- Ranco MA, Chad I. Cognition Creativity. *Journal of Educational Psychology*. 1995; 7:243-267.
- 6- Mangena A, Chabeli M. Strategies to overcome obstacles in the facilitation of critical thinking in nursing education. *Nurse Education Today*. 2005; 25(4): 291-298.
- 7- Samkhanian M R, Jahanian R, Mortazaei A. *Creativity and innovation in organization and management training*. Tehran: Spand Honar publisher. 2001. [Persian]
- 8- Sharif F, Jahanpour F, Salsali M, Kaveh MH. Clinical decision making process in last year nursing students: A qualitative study. *Journal of Nursing Reaserch*. 2010; 5(16):21-31. [Persian]
- 9- White AH. Clinical decision making among fourth-year nursing students: an interpretive study. *Journal of Nursing Education*. 2003; 42(3): 113-120.
- 10- Walsh P, Jones K. An exploration of tripartite collaboration in developing a strategies approach to the facilitation of practice learning. *Nurse Education in practice*. 2005; 5(1): 49-57.
- 11- Young L, Paterson BL. *Teaching nursing, is developing a student's center learning environment*. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins Co. 2006.
- 12- Peyravi H, Yadavar-Nikraves M, Oskouie F, Bertero C. Iranian student nurse's experiences of clinical placement. *International Nursing Review*. 2005; 52(2): 134-141. [Persian]
- 13- Hani P. *Set of questionnaires for managers and human relations*. Esfahan: Farhange Mardom. 2004. [Persian]
- 14- Zahabion L, Ahmadi Gh. *Creative thinking and its relationship to academic success*. Knowledge & Research in Applied Psychology. Islamic Azad University Khorasgan Branch. 2009; 23(21): :61-78. [Persian]
- 15- Vanaki Z, Ghasemi H, Amini R. The Effect of Implementing "BARS" Method on nursing Students' managerial skills in nursing management practicum. *Iran Journal of Nursing*. 2008; 21(54):93-103. [Persian]
- 16- Amini R, Vanaki Z, Ghasemi H. Validity And Reliability of Implementing Evaluation of skills in nursing management practicum. *Iranian Journal of Education of Medical Science*. 2005; 5(2):23-33. [Persian]

- 17- Perkhaefi A, Borjali A, Delavar A, Eskandri H. Impact of creativity training on creative thinking in students' metacognitive component. *Journal of Management and leadership*. Islamic Azad university Garmsar Branch. 2009;3(2):51-61. [Persian]
- 18- Kerr B, Gagliardi C. *Measuring creativity in research and practice*. Arizona state university. 2006.
- 19- Frogi AA, Moshkelani P. Investigation of Group discussion on the creative methods of teaching second grade school graduates Help. [MSc thesis]. Education. Islamic Azad university Khorasgan Branch. 2004. [Persian]
- 20- Tynjala P. Traditional studying for examination versus constructivist learning tasks. *Studies in Higher Education*. 1998; 23(21): 173-189.
- 21- Moattari M, Abedi HA, Amini A, Fathi Azar E. The Effect of Reflection on Critical Thinking Skills of Nursing Students in Tabriz Medical University. *Iranian Journal of Medical Education*. 2002; 1 (4) :58-64. [Persian]
- 22- Moattari M, Abedi H. Nursing Students' Experiences in Reflective Thinking: A Qualitative Study. *Iranian Journal of Medical Education*. 2008; 8 (1) :101-111. [Persian]
- 23- Alizad Gohari N, Foroozandeh E. Creative Thinking in Woman. *Architecture: A View on Psychological Bass Woman and Culture*. 2010; 3(1):5-15. [Persian]
- 24- Ament L. Clinical education in managed care for advanced practice nurses: A case example. *Nurse Education Practice*. 2005;5(6):368-374.
- 25- Gladwell M. B. *The power of thinking without thinking*. New York: Little Brown. 2005.
- 26- Nasl Saraji G, Dargahi H. Study of quality of work life (QWL). *Iranian Journal of Public Health*. 2006; 35(4): 8-14. [Persian]
- 27- Marfavi E. The relationship between family and school factors on creativity. [MSc thesis]. Eudcation. Islamic Azad University Khorasgan Branch. 2001.
- 28- Facione PA. *Critical Thinking: What it is and why it Counts?* Dr. Fascine's newest book Think- Critically, Pearson Education. 2011

Effect of applying «Ranco and Chad's» creative thinking pattern on nursing students' managerial skills

Maryam Moghimian[■], Razea Amini

■ Corresponding author:

Moghimian M.

MSc. Nursing, Faculty member,
Nursing and Midwifery School,
Najafabad Branch, Islamic Azad
University

Address: M-Moghimian@iaun.ac.ir

Amini R.

MSc. Nursing, Faculty member,
Nursing and Midwifery School,
Najafabad Branch, Islamic Azad
University

Introduction: Creative thinking has an important role in applying of scientific and professional knowledge and skills. Thinking Methods develop different skills such as decision making capability.

Aim: The aim of this study was to determine the effect of applying Ranco and Chad's Creative Thinking Pattern on nursing students' managerial skills.

Method: In a quasi-experimental study during one semester, effects of "Ranco and Chad's" Creative Thinking Patterns on nursing management practicum course were assessed (60) nursing student in the eight semester of studying at Islamic Azad University of Najaf Abad on (2010-2011) were selected with non-randomized sampling method. Then, Samples were randomly divided into two experimental and control groups of (30) students. Data gathering tool for managerial skills was based on BARS method and Peter Hani for creative thinking. Internal consistency reliability (Cronbach's alpha) ($\alpha=0.85$ & $\alpha=0.95$ respectively). The data were analyzed by SPSS 16, using dependent and paired t-test and correlation tests.

Results: In experimental group, the mean scores of managerial skills after intervention increased significantly ($P<0.001$). The mean scores of managerial skills of the control group increased significantly, too ($p=0.004$). It means that managerial skill's score of two groups have not shown different before ($p=0.08$) and after intervention ($p=0.13$). Although the mean score of creativity in groups were not significantly different before the intervention ($p=0.405$), significant difference in scores of creativity were seen in two groups after applying of "Ranco and Chad's" Creative Thinking Patterns ($P=0.004$). There was a significant correlation in mean scores of creative thinking and managerial skills of experimental group ($r=0.360$, $P=0.01$) which was not the same in control group.

Conclusion: This study showed that creative thinking can enhance the student's creative thinking but implementing its effects on managerial skills or behaviors required more time. It is recommended that nurse instructors consider teaching this thinking pattern in theoretic and practical curriculum of nursing education.

Key words: clmanagerial skills, nursing student, Ranco and Chad's creative thinking Pattern

Nursing Vision

Quarterly Journal of Nursing Vision

First Year, Vol 1, No 1, Spring 2012